

УДК 351

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ

Нікіпелова Є. М.,

*аспірант кафедри права та європейської інтеграції,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

Наведено результати дослідження інститутів ЄС, що існують на теперішній час та беруть активну участь у формуванні Європейської політики безпеки й оборони. Розвитку цих структур заважає прагнення всіх країн – членів ЄС, особливо великих, уберегти свої національні інтереси в зовнішній і військовій політиці, коли відбувається зіткнення національних інтересів з колективними.

Ключові слова: європейська інтеграція, Маастрихтська угода, Лісабонський договір, європейська спільнота, європейська політика безпеки й оборони, спільна зовнішня політика та політика безпеки.

Nikipielova Ye. M.,

*Postgraduate Student of Law and European Integration Department,
KRI NAPA, Kharkiv*

MODERN TRENDS IN FORMATION AND IMPLEMENTATION OF EUROPEAN SECURITY AND DEFENSE POLICY

The article presents the results of a research into the existing EU institutions taking an active part in shaping the European Security and Defense Policy. The development of these structures is hindered by the striving of all the EU member states, especially the big ones, to protect their own national interests in foreign and military politics, when there is a clash of national and collective interests.

Key words: European integration, Maastricht Agreement, Lisbon Treaty, European Community, European Security and Defense Policy, Common Foreign and Security Policy.

Постановка проблеми. Європейська інтеграція розпочалася в 50-х рр. ХХ ст. і спочатку європейська спільнота складалася з шести держав, сьогодні до Європейського Союзу (ЄС) входять 28 країн.

Одним з основних принципів ЄС є принцип субсидіарності. Він регулює розподіл компетенцій між ЄС та країнами-членами. Разом з тим відсутній надмірний європейський централізм, тобто ЄС може втручатися у справи лише в тому разі, якщо заходи на рівні ЄС є більш дієвими, ніж заходи на національному рівні.

ЄС стоїть на трьох стовпах, якими є: європейські спільноти, спільна зовнішня політика та політика безпеки (далі – СЗППБ) і співпраця у правосудді та карних справах.

СЗППБ спирається на співробітництво урядів на міждержавному рівні та має сприяти країнам-членам у розв'язанні зовнішньополітичних питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес формування європейської політики безпеки й оборони (далі – ЄПБО) досліджували вчені різних країн світу. До вітчизняних дослідників, для яких є цікавим цей шлях, слід віднести таких вчених, як О. Клітченко, О. Ковальова, О. Полтораков, А. Поляков, А. Соболев, М. Сунгуровський, С. Федуняк, І. Храбан та ін. Дослідити цей процес та зрозуміти механізми співпраці між різними інститутами ЄС

намагалися зарубіжні вчені: П. Баджті, Е. Вишневські, М. Дрент, Д. Занді, Д. Кросс, А. Маттелайер, К. Мая, М. Рутген, Л. Симон, Дж. Хоурт та ін.

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження інститутів ЄС, аналіз їхніх повноважень та інструментів щодо формування європейської політики безпеки й оборони, за допомогою яких здійснюється управління в зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. ЄС було створено завдяки Маастрихтській угоді, що є історичним етапом європейської інтеграції. Проте значний вплив на розвиток СЗППБ мав Лісабонський договір.

Лісабонський договір вперше заснував і упорядкував систему безпекової політики ЄС, увібравши в неї все корисне з минулого, створивши потужний центр керівництва цією політикою та, відповідно, зробивши історичний переворот у цій сфері. Зазначена система діє і на даний час.

Перша зміна, яку вносить Лісабонський договір, – термінологічна. ЄПБО замінено на СЗППБ. Разом з тим ЄПБО було і залишається, відповідно до нового договору, невід’ємною складовою СЗППБ. Заміна ЄПБО на СЗППБ більш ясно характеризує цей зв’язок. Термін “спільна” більш точно відбиває міждержавний характер цього напрямку політики [5].

У рамках ЄС будівництво ЄПБО як складової частини СЗППБ стало одним із найяскравіших проявів проблеми співвідношення повноважень між національним і наднаціональним рівнями політичного управління. Сфери зовнішньої політики, безпеки й оборони є найбільш чутливими для будь-якої держави, тому ЄПБО практично цілком має міждержавний характер.

Лісабонський договір, який вніс велику кількість принципіальних інституційних змін, залишається консервативним і підтверджує “недоторканність” міждержавної основи співробітництва. Положення договору включають, зокрема, інституційні зміни, і жодним чином “не зачіпають правові основи, компетенції та владні повноваження кожної держави-члена щодо формулювання і проведення її зовнішньої політики, її національної дипломатичної служби, відносин з третіми країнами та участі у міжнародних організаціях, а положення щодо ЄПБО не зачіпають специфічного характеру безпекової та оборонної політики держав-членів.

СЗППБ постійно еволюціонувала, тому система її органів змінювалась і адаптувалась також. Спочатку акцент у політиці було зроблено на військовій складовій [10, с. 132]. Проте після 2000-х рр. почалося об’єднання військового потенціалу з цивільним, так звана “військово-цивільна синергія” [8, с. 13].

Цивільний компонент СЗППБ містить у собі допомогу проблемним країнам у правоохоронній, судовій, митній сферах, будівництво сучасних демократичних інститутів, спостереження за дотриманням прав і свобод людини. На сьогоднішній день з 36 операцій і місій, організованих у рамках ЄПБО, 26 мали цивільний характер. Їхнє проведення було б неможливим без відповідної інституційної бази, основою для якої став створений ще у 2000 р. Комітет з цивільних аспектів урегулювання кризових ситуацій (далі – КВКС).

Тому огляд інституційної бази ми розпочнемо саме з КВКС, що є підрозділом, що знаходиться в інституційній ієрархії СЗППБ на одному рівні з Військовим комітетом (далі – ВК).

КВКС відповідає за проведення цивільних місій у рамках ЄПБО, здійснює підготовку інформації і рекомендацій з цивільних аспектів кризового урегулювання для Комітету з питань політики та безпеки (далі – КПБ).

Специфіка КВКС полягає в тому, що, на відміну від ВК, в ньому не склалася чітко виражена професійна культура. Така особливість, утім, цілком природна: у держав – членів ЄС зовсім небагато досвіду у проведенні цивільних місій з кризового урегулювання, і у людей, що працюють у цьому напрямку, ще не встигла сформуватися своя “професійна ідентичність” [6, с. 26]. Більшість членів комітету є дипломатами і набувають спеціалізовані знання і досвіду в галузі цивільного кризового регулювання безпосередньо під час роботи. Незважаючи на те, що поступово діяльність КВКС придбала менш концептуальний і більш практичний характер, кількість профільних, або прикладних, фахівців в комітеті залишається невеликим.

До другої половини 2000-х рр. це був єдиний орган, що відповідав за цивільну складову антикризової діяльності. Ситуація змінилась на краще з появою у 2007 р. підрозділу з цивільного планування й управління (далі – ПЦПУ), у результаті чого сформувалось дві рівнозначні “гілки” підрозділів управління – військова й цивільна. Проте необхідно було координувати дії цих підрозділів.

До створення ПЦПУ оперативним плануванням цивільних місій займалися керівники цих операцій, які призначалися та звітували безпосередньо перед КПБ. Відсутність чіткої командної підпорядкованості призводило до зниження ефективності антикризової діяльності цивільного характеру.

Головне завдання ПЦПУ – розробка і здійснення цивільних місій ЄПБО. Безпосереднє керівництво місіями здійснюють глави місій, які відповідальні перед командувачем цивільними операціями. ПЦПУ заповнило прогалину в системі управління цивільними місіями, взявши на себе функцію оперативного штабу.

ПЦПУ активно бере участь і в плануванні, і в керівництві військовими операціями, але лише для здійснення цивільних місій, в яких беруть участь поліцейські, жандарми, юристи, інші фахівці в сфері миротворчості та врегулювання конфліктів. Кожна військова операція або громадянська місія має власне керівництво, яке призначається вищими органами ЄС.

Необхідність створення нового органу була оголошена на неформальному саміті глав-держав ЄС в Хемптон Корт (Великобританія) у жовтні 2005 р. [4].

Утворення нового органу виявилось непростим завданням, оскільки його довелося створювати з нуля, ретельно підбираючи кадри.

З'єднальною ланкою став утворений у 2008 р. директорат з питань кризового реагування і планування (далі – ДКРП), що є структурним підрозділом Європейської служби зовнішніх справ (далі – ЄСЗС) під безпосереднім керівництвом високого представника, що займається стратегічним плануванням місій і операцій СЗППБ. Лісабонський договір зміцнив роль Верховного представника ЄС і дозволив створити ЄСЗС, а також передав у відання останньої військово-політичні аспекти зовнішньої політики ЄС.

ДКРП відповідає за політико-стратегічне планування цивільних місій і військових операцій, їхній критичний аналіз і успішну реалізацію. ДКРП особливо уважно контролює співпрацю між військовою і цивільною гілками СЗППБ, якому в ЄС в останні роки приділяється особливу увагу. ДКРП доводиться вирішувати також ті проблеми і суперечності, що виникають у процесі цієї співпраці.

Хоча ЄС проводить більше цивільних місій, ніж військових операцій, серед співробітників ДКРП більше людей з військовим досвідом. Тому в ДКРП існує диспропорція у співвідношенні між військовими і цивільними фахівцями на користь військових [3, с. 81]. Це зумовлено тим, як і з яких підрозділів

було створено директорат. Дисбаланс призводить до деякої “мілітаризації” процесу стратегічного планування і применшення цивільного аспекту антикризової діяльності [7].

Головне завдання ДКРП – забезпечення цілісного процесу стратегічного планування. При розробленні “класичних” цивільних місій (поліцейські, місії зі зміцнення правової держави, цивільної адміністрації, цивільного захисту), а також “гібридних” цивільно-військових місій ДКРП тісно співпрацює з ПЦПУ і Оперативним центром ЄС. Що стосується стратегічного планування військових операцій, то це повноваження Військового штабу (далі – ВШ). За висловом голландських дослідників Маргріет Дрент і Діка Занде, ДКРП “не об’єднує різні світи (військовий і цивільний), але виразно зміцнює зв’язок між ними” [3, с. 36].

Зазначені комітети складаються з представників країн ЄС, тобто теж є міждержавними.

Безпосереднім проведенням ЄПБО (оцінювання ситуації, стратегічне планування тощо) займається ВШ, що одержує директиви від ВК.

ВШ являє собою один із центральних органів у структурі ЄПБО, якому приділяється підвищену увагу з боку експертів і дослідників. ВШ можна назвати досягненням стратегів європейської інтеграції в галузі безпеки й оборони. Створення цього органу дало старт для практичного етапу інтеграції в галузі безпеки [11, с. 43].

Основними завданнями ВШ (ст. 17 ДЕС) є здійснення експертного оцінювання функціонування безпекової політики, що передусім стосується проведення військових операцій. ВШ відповідає за систему раннього попередження, ситуаційний аналіз і стратегічне планування місій та завдань з антикризового реагування, а також структурування національних і загальноєвропейських сил, а також здійснення технічної експертизи для ЄР з усіх аспектів безпеки і оборони. Також ВШ здійснює підтримку ВК на етапі стратегічного планування операцій з кризового врегулювання і розробляє робочі моделі й оперативні концепції, засновані або сумісні з механізмами НАТО.

ВШ виконує традиційні штабні функції, аналогічні тим, які здійснюються в генеральних штабах великих держав. Він бере активну участь і в плануванні, і в керівництві військовими операціями. Кожна військова операція або громадянська місія, звичайно, має власне керівництво, яке призначається вищими органами ЄС.

Основу безпосередньо політико-військового управління складає також Комітет з питань політики та безпеки (далі – КПБ), який покликаний стежити за розвитком міжнародної ситуації і сприяти виробленню єдиної зовнішньої політики ЄС. КПБ є головним органом у інституційній системі безпекової політики. Комітет складається з представників усіх країн ЄС, які є чиновниками в ранзі послів цих країн. У КПБ головує Високий представник ЄСЗС або його представник.

Особливий інтерес при розгляді роботи КПБ є фактори, що впливають на здатність представників країн ЄС знаходити компромісні рішення. Згідно з деякими закордонними дослідженнями, ключову роль в цьому процесі відіграє високий рівень внутрішньої соціалізації – члени КПБ мають стійку групуову ідентичність, усвідомлюють свою приналежність до єдиного колективу [12, р. 14]. У результаті вони вже не просто представляють свої країни в комітеті, але асоціюють себе з наднаціональним рівнем і в такий спосіб доуочають свої національні уряди до розроблення загальноєвропейської позиції.

До сфери компетенції КПБ належать усі аспекти функціонування СЗППБ і ЄПБО, а основні функції цієї структури включають експертизу і планування, а також політичне консультування Європейської Ради (далі – ЄР). Комітет відповідальний за практичну реалізацію рішень ЄР, а також політичний контроль і стратегічне управління операціями у рамках ЄПБО.

Органом, який дає рекомендації КПБ, є ВК. ВК є в підпорядкованому по відношенню до КПБ становищі й займається військовими аспектами ЄПБО і кризового врегулювання.

До основних функцій ВК відноситься надання консультацій і рекомендацій для КПБ, а також складання військових директив для ВШ. Голова КПБ бере участь у засіданнях ЄР, тим самим безпосередньо беручи участь у процесі ухвалення рішень. ВК є основною військовою структурою, а також форумом для співпраці й проведення консультацій між країнами ЄС. У рамках ВШ діє також створене у 2005 р. Військово-цивільне управління, яке відповідає за координацію і взаємодію між цивільним і військовим компонентами ЄПБО. Крім того, ВК керує усією військовою діяльністю, що здійснюється в рамках структур ЄС.

ВК здійснює опрацювання та доопрацювання планів операцій сил ЄС, послідовно стежить за реалізацією їх, у разі необхідності втручаючись в оперативний процес, підбиває їхні підсумки, готує пропозиції для КПБ або інших вищих структур ЄС.

ВК формально складається з керівників національних військових (оборонних) штабів (відомств) країн ЄС, проте на практиці замість них у роботі беруть участь їхні постійні військові представники в системі ЄС.

Члени ВК мають схожу освіту і досвід, поділяють спільні цінності, характерні для людей з військовим менталітетом. Усе це значною мірою сприяє внутрішньому згуртуванню комітету, позитивно впливає на його роботу і на його здатність знаходити компромісні рішення [3, с. 17].

Що стосується наднаціональної складової механізму СЗППБ, то її здійснює Високий представник ЄС (одночасно є Генсеком Ради ЄС) разом із профільними підрозділами ЄСЗС, що перебувають у його віданні.

Однак слід зазначити, що ці підрозділи є виконавчими і відповідають за “оперативну” фазу планування і здійснення військових операцій та місій, у той час як “політико-стратегічне” управління антикризової діяльністю залишається винятковою прерогативою міждержавних органів. З одного боку, це забезпечує країнам ЄС надійний контроль сфери безпеки і оборони, але з іншого – принцип консенсусу при голосуванні в Раді ЄС ускладнює прийняття рішень, у т. ч. в ситуаціях, що вимагають швидкої реакції. Таким чином, розподіл процесу планування та реалізації СЗППБ на політико-стратегічну та оперативну фази, яке багато дослідників небезпідставно вважають штучним, негативно позначається на ефективності антикризового механізму ЄС. По-друге, визначальним зовнішнім фактором для будівництва спільної політики безпеки і оборони стали відносини ЄС з НАТО і США. Північноатлантичний альянс спочатку виступав як певний зразок для європейських стратегів, що багато в чому пояснює схожість системи органів управління СЗППБ зі структурами НАТО. Дійсно, на чолі стоять політичні комітети, що складаються з послів-представників, які в своїй роботі спираються на військові комітети. Ці комітети, у свою чергу, керують військовими штабами (у разі ЄС таким же чином організовані підрозділи, що займаються цивільними аспектами кризового врегулювання).

У зазначених інституціях поєднуються міжурядові та наднаціональні елементи, представлені дві зіставні ланцюжка підрозділів управління для військових і цивільних операцій, присутні органи координації дій цих “гілок”. Ефективність створених структур СЗППБ, незважаючи на зазначені збої та складності в їх роботі, підтверджується статистикою – 36 місій у різних регіонах світу протягом 16 років (для порівняння, під егідою ООН за 68 років – з 1948 р. була організована 71 операція з підтримання миру) [1].

Подальша доля інститутів ЄПБО буде залежати від того, чи зможуть країни ЄС задіяти їх для проведення більш самостійної й послідовної політики у сфері безпеки й оборони.

Відповідно до ст. 18 Лісабонського договору, Високий представник повинен здійснювати керівництво СЗППБ, сприяти її розвитку шляхом внесення відповідних пропозицій і проводити її відповідно до рішень ЄР. Особливо підкреслюється, що ці повноваження поширюються і на СЗППБ. Високий представник також є постійним головою Ради ЄС у форматі міністрів закордонних справ або Ради міністрів закордонних справ, який засновується Договором окремо від Ради із загальних справ. У цьому відбилося ще одне з нововведень Лісабонського договору – певне зближення Єврокомісії та інших інтеграційних органів з процесом розроблення зовнішньої політики, а також і ЄП: Високий представник зобов'язаний періодично звітувати перед ним.

Водночас Високий представник ЄС не є ексклюзивним суб'єктом дипломатії ЄС. Свої представницькі функції мають президент ЄР та президент Європейської Комісії.

ЄР визначає загальну політичну лінію ЄС, виявляє його стратегічні інтереси і ставить перед ним певні завдання. У тому, що стосується зовнішньої політики, Лісабонський договір наділив ЄР роллю стратегічного лідера. У ст. 22 ДЕС йдеться про те, що “Європейська рада встановлює стратегічні інтереси і цілі Союзу”, до того ж, його рішення стосуються не тільки СЗППБ, а й “інших сфер, що відносяться до зовнішньополітичної діяльності”, тобто з усього спектра заходів на міжнародному рівні ЄС.

Лісабонський договір зміцнив законодавчі повноваження ЄП і його позиції у зовнішній політиці ЄС, тоді як сам ЄП своєю активністю на практиці домогся навіть більшого зовнішньополітичного впливу, ніж передбачалося за договором [14]. Раніше у нього не було формальної ролі при веденні від імені ЄС переговорів за міжнародними угодами. Тепер ЄП, якщо наслідувати букву договору, необхідно “негайно і повною мірою” інформувати про перебіг таких переговорів “на всіх етапах процедури” (ст. 218 (10) ДФЕС). Формально Верховний представник зобов'язаний консультиватися з ним щодо головних аспектів і основоположних пріоритетів СЗППБ, а також інформувати ЄП про розвиток СЗППБ, належним чином беручи погляди ЄП до уваги. ЄП може також звертатися з питаннями (хоча інша сторона не має зобов'язання відповідати на них) або формулювати рекомендації на адресу Ради і Верховного представника.

ЄП повинен схвалити багаторічні фінансові рамки, включаючи папку з європейських зовнішніх дій, з метою набрання ними чинності, він приймає (разом з Радою) щорічний бюджет ЄС і контролює витрати інтеграційних інститутів. ЄП має бюджетні повноваження щодо цивільних місій за лінією СЗППБ і ЄПБО (військові операції не фінансуються із загального бюджету), які він іноді використовує, щоб вплинути на зміст певних рішень. Однак повний парламентський контроль у цьому сенсі відсутній. З ЄП формально не радяться, приймаючи конкретні рішення за лінією ЄПБО, що мають бюджетні наслідки. Усього можна нарахувати понад 100 політичних органів,

що мають справу з різними аспектами парламентської зовнішньої політики ЄС, яка поширюється на 190 країн світу [2].

Разом із тим необхідно зазначити, що у відповідних питаннях останнє слово досі залишається за урядами держав-членів – слово “спільна” у даному випадку означає, що 27 суверенних урядів працюють разом тією мірою, якою вони здатні досягти консенсусу в кожному окремо взятому питанні.

Отже, проведені реформи дають шанс зробити зовнішню політику ЄС якщо не єдиною, то більш злагодженою. Інструменти і механізми створено, тепер потрібна лише політична воля ними регулярно користуватися. Однак з огляду на серйозні відмінності в інтересах і ресурсах розвиток ЄПБО/СЗППБ, швидше за все, буде відбуватися у форматі постійної структурованої співпраці, тобто без участі всіх 27 країн ЄС.

Кошти на ведення СЗППБ, включаючи цивільні місії за лінією ЄПБО, виділяються з наднаціонального бюджету ЄС, але витрати на військові операції здійснюються безпосередньо державами-членами [9].

Слід підкреслити, що механізм ЄПБО було створено, як у НАТО, і це було логічним і закономірним рішенням. По-перше, НАТО є однією з найбільш ефективних військово-політичних організацій у світі. Керівництво ЄС не могло дозволити собі експериментувати з інституціональною структурою ЄПБО, оскільки в разі невдачі розвиток інтеграції в новій царині міг опинитися під загрозою. По-друге, ЄС був зацікавлений у тому, щоб його власні структури оборони та безпеки були сумісні з натівськими і могли легко координувати спільні дії. Водночас будівництво ЄПБО як “другого НАТО” закономірно викликало стурбованість США, які явно не бажали, щоб ЄС зайшов занадто далеко в реалізації поставленої родоначальниками нової політики завдання – набуття відносної самостійності у військово-політичній сфері. Підтвердженням цієї тези є і формула для ЄПБО, на якій спочатку наполягав Вашингтон: “Відокремлюваний, але не окремий” від НАТО потенціал [13].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підбиваючи підсумок, слід сказати, що в цілому структури і інструменти зовнішньої і військової політики ЄС функціонують досить ефективно. Однак складності та проблеми на їхньому шляху завжди існували, існують і будуть існувати й надалі. На нашу думку, це можна поєднати наступним чином. Постійно заважає розвитку всіх цих структур та інструментів прагнення всіх країн – членів ЄС, особливо великих, уберегти свої національні інтереси в таких делікатних сферах, як зовнішня і військова політика. Це зіткнення національних інтересів з колективними. В одних випадках інтеграційні інтереси беруть верх, в інших відступають.

Разом із тим процес європейської інтеграції не можна зупиняти, необхідно йти, хоча й поступово, не поспішаючи, проте в жодному разі не зупинятися, тому що втрата ЄС динаміки свого розвитку може негативно вплинути на ситуацію в Європі в цілому. Отже, створення справжнього рівноправного економічного й політичного союзу може стати одним з основних факторів стабільності та безпеки Європейського континенту в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Цифры и факты. *Операции ООН по поддержанию мира* (по состоянию на 31 декабря 2017 года). URL: <http://www.un.org/ru/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml>.
2. Bajtaj P. Shaping and Controlling Foreign Policy: Parliamentary Diplomacy and Oversight, and the Role of the European Parliament. *European Parliament, Policy Department, Directorate-General for External Policies*. July 2015. 44 p. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549045/EXPO_STU\(2015\)549045_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549045/EXPO_STU(2015)549045_EN.pdf).

3. Breaking pillars Towards a civil-military security approach for the European Union / Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'; M. Drent, D. Zandee. January 2010. 97 p. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20100211_breaking_pillars.pdf.
4. Common security and defence policy: The Civilian Planning Conduct Capability (CPCC). *European Union External Action*. April 2011. 3 p. URL: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/documents/pdf/110412_factsheet_-_cpcc_-_version_4_en.pdf.
5. Consolidated Version of the Treaty on European Union // Official Journal of the European Union. 26.10.2012. P. 13–46. URL: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF.
6. Cooperation by committee: the EU military committee and the committee for civilian crisis management / European Union Institute for Security Studies; K. Mai'a, D. Cross. *Occasional paper*. № 82. February 2010. 44 p. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/op82_0.pdf.
7. EPLO Statement on Civilian-Military Integration in European Security and Defence Policy. *The European Peacebuilding Liaison Office*. 4 p. URL: http://eplo.org/wp-content/uploads/2017/04/EPLO_Statement_Civilian_Military_integration.pdf.
8. EUnity of Command – The Planning and Conduct of CSDP Operations / Royal Institute for International Relations; L. Simon, A. Mattelaer. *Egmont paper*. № 41 (Academia press). January 2011. 30 p. URL: <http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2013/09/ep41.pdf?type=pdf>.
9. Financing of military operations: the ATHENA mechanism. *FACTSHEET. Brussels*. 10 January 2014. 4 p. URL: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/sede/dv/sede110914factsheetathena_/sede110914factsheetathena_en.pdf.
10. From Nice to Laeken. European Defense: core documents / Institute for Security Studies European Union, Paris; Compiled by M. Rutten. *Chaillot Papers* № 51. April 2002. 216 p. URL: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp051e.pdf>.
11. From St-Malo to Nice. European Defense: core documents / Western European Union Institute for Security Studies; Compiled by M. Rutten. *Chaillot Papers* № 47. May 2001. 239 p. URL: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp047e.pdf>.
12. Howorth J. The Political and Security Committee: a case study in “supranational intergovernmentalism”. *Centre d'études européennes : Les cahiers Européens*. March 2010. № 01/2010. 25 p. URL: <https://www.ies.be/files/documents/JMCdepository/Howorth,%20Jolyon,%20The%20Political%20and%20Security%20Committee,%20A%20Case%20Study%20in%20%E2%80%98Supranational%20Intergovernmentalism%E2%80%99.pdf>.
13. Ministerial Meeting of the North Atlantic Council. *Afers Internacionals*. Berlin. 3 June 1996. № 38/39. P. 175–186. URL: <http://www.raco.cat/index.php/revistacidob/article/viewFile/28073/27907>.
14. Wisniewski E. The Influence of the European Parliament on the European External Action Service // *European Foreign Affairs Review*. 2013. Vol. 18, № 1. P. 81–101.

Надійшла до редакції 15.05.2018 р.

УДК351.76:352.07

ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ЕСТОНІЇ

Сиволапенко Т. Л.,

*аспірант кафедри економічної політики та менеджменту,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

Проаналізовано поточний стан та перспективи реалізації цифрової адженди в Естонії, яка є нині найуспішнішим серед пострадянських країн реформатором у цій сфері. Враховуючи досвід Естонії, більшість країн використовують електронне урядування для надання публічних послуг через Інтернет за допомогою єдиної платформи.

Досліджується можливість використання досвіду Естонської Республіки для формування моделей цифрового суспільства в Україні.

Ключові слова: електронний уряд, електронна демократія, електронні послуги, цифрова стратегія, Естонія.